

Ülkemizde Psikiyatrik Hemşirelik ve Geleceği Konusunda Düşünceler

E. O. GÖKTEPE

Marmara Üniversitesi Tıp Fakültesi Psikiyatri Anabilim Dalı Öğretim Üyesi (Doç. Dr.)
İSTANBUL.

ÖZET :

Bu bildiri de ülkemizde Psikiyatrik hemşireliğin durumu konusunda yapılmış sınırlı bir çalışmanın sonuçları verilmekte ve bu tür hemşirelik eğitiminin nasıl ve hangi içerikle verilmesi gerektiği tartışılmaktadır.

SUMMARY :

PSYCHIATRIC NURSING AND ITS FUTURE IN TURKEY

In this report, the results of a limited study, on the present state of the psychiatric nursing in Turkey are given.

The organization and the contents of a proposed course on psychiatric nursing is also discussed.

Bu bildiri 9 - 13.10.1978 tarihleri arasında Magosa'da toplanan XIV. Ulusal Psikiyatri ve Nörolojik Bilimler Kongresi'nde sunulmuştur. Yayına hazırlanırken düzeltme ve ekler yapılmıştır.

Tıpta hemşire en az hekim ölçüsünde önemli bir ögedir. Bir hemşirenin iyi eğitilmesi de tıbbın üzerinde en çok durulması gereken konularından biridir.

Bu gün psikiyatride ekip çalışmasının giderek geliştiği ve önem kazandığı görülmektedir. Psikiyatrik ekip içinde hekim (Psikiyatrist), hemşire, (Psikolog) sosyal hizmet uzmanı ve uğraş eğitmeni (Occupational Therapist) başlıca yeri tutarlar. Bu ekibi en aza indirmek istersek, vazgeçilmez olan öğelerin hekim ve hemşire olması kaçınılmazdır. Bir hastane ve kliniğin bunların biri olmadan ayakta durabileceği düşünülemez. Yüz yıllardır hastanelerin en önemli elemanları bunlar olmuştur. Bu gün gelişmiş bir hizmetin başarılabilmesi için, yukarıda sözü geçen öteki öğelerde kesinlikle gereklidir.

Ülkemizde hemşireliğin istenilen düzeyde olmadığı bir gerçektir. Bunu hastaneye yatan bir insan ve onun yakınları görmekte ve yaşamaktadırlar. Hemşi-

ÜLKEMİZDE PSIKİYATRİK HEMŞİRELİK ve GELECEĞİ KONUSUNDA DÜŞÜNCELER

relik mesleğinin ülkemizde yeterince gelişmemiş olmasının nedenleri pek çoktur. En başta gelen neden, yazarın kanısına göre, hemşirelere halk arasında verilen yer ve onların halk tarafından nasıl görüldükleridir.

Bu kongrenin yapılmasından önceki haftalarda çeşitli basın organlarında (ve daha sonra da televizyonda) İstanbul'daki Bakırköy Akıl ve Sinir Hastalıkları Hastanesinin durumunu içeren yayınlar yapılmıştır. Bu ve benzer hastanelerin durumuyla ilgili olarak şu yorum yapılabilir: Genel olarak psikiyatrik hastanelerimizde psikiyatri konusunda eğitilmiş, her tür personel sayısı çok yetersiz düzeydedir. Hastaların temel gereksinimlerini karşılayabilecek olanaklar yoktur. Bunların tümüyle düzeltilmesi, ancak, büyük ve planlı yatırımlar sonucu gerçekleştirilebilir. Salt yeni hastane binaları, koğuş ve öteki yapıların yapılması, bu hastanelerin düzensiz ve çagdışı bakım koşullarının düzeltilmesi için yeterli olmayacaktır. Ne kadar lüks hastane ve koğuşlara sahip olursak olalım, bu yerlerde çalışacak, özellikle psikiyatrik açıdan eğitilmiş personel bulunmadıkça bu tür koşulların hastaları bugünkünden çok daha iyi olamayacaktır.

Ülkemizdeki başlıca üniversite psikiyatri kliniklerindeki hemşire durumunu saptamak üzere yazar tarafından hazırlanmış bir soru cetveli aşağıdaki Kürsü Başkanlıklarına gönderilmiştir (soru cetveli ektedir).

Ankara Üniversitesi Tıp Fakültesi Psikiyatri Kürsüsü,

Atatürk Üniversitesi Tıp Fakültesi Psikiyatri Kürsüsü,

Bursa Üniversitesi Tıp Fakültesi Psikiyatri Kürsüsü,

Ege Üniversitesi Tıp Fakültesi Psikiyatri Kürsüsü,

Hacettepe Üniversitesi Tıp Fakültesi Psikiyatri Kürsüsü.

Ayrıca İstanbul Üniversitesi Tıp Fakültesi Psikiyatri Kürsüsü Başkanıyla kişisel görüşme yapılarak bilgi edinilmiştir. Cerrahpaşa Tıp Fakültesi Psikiyatri Kürsüsündeki durum yazar bu klinikte görev yapmakta olduğundan biliniyordu. Gene yazarın kişisel gözlemine göre, hemşireler arasında orta ve yüksek gelirli toplum kesitinden az sayıda kişinin bulunması buna bağlıdır.

Hemşirelik mesleğinin gelişmeme nedenleri arasında kazancın düşük düzeyde oluşu, ülkemizde bu mesleğin yeterince yüceltilmemiş olması ve hemşirelik okul ve kolejlerinin yetersiz sayı ve düzeyde oluşu da vardır. Bir örnek olarak 1975 Türkiye İstatistik Yılığındaki sayılara göre, tüm Türkiye'de 71 Sağlık Okulu, 39 Sağlık Koleji ve 4 Özel Hemşire okulunda sırasıyla, 13.145, 7.636 ve 543 öğrenci bulunmaktaydı. Bu okullardan diploma alan öğrenci sayıları ise gene sırasıyla (1971 - 1972 ders yılı sonunda) 2.917, 1.326 ve 91'dir.

Ülkemizde Üniversite eğitime verilen değer yüksektir ve her yıl yüzbinlerce genç üniversiteye giriş sınavlarında başarısız olarak yüksek öğretim şansını kazanmamaktadır. Üniversiteye giremeyen bu gençlerden bir bölümü, hemşirelik yüksek okullarına yönlentilebilirse, bundan ülkenin kazancı olacaktır.

Psikiyatrik hemşireliğe gelince, ülkemizde, psikiyatrik açıdan özel olarak yetişmiş hemşire sayısının, bu çalışma sonucu elde edilen verilere göre pek az olduğu anlaşılmaktadır.

Psikiyatrik eğitim gören hemşirelerin, bir üniversite kuruluşu dışında, özel olarak bu konuda belli bir süreyle ve belirli bir program içinde eğitilmedikleri saptanmıştır. Çeşitli yerlerdeki hemşirelik okul ve kolejlerinde psikoloji ve psikiyatri dersleri verilmektedir. Ancak, özellikle uygulamalı çalışmalar yetersiz olup, hemşirelere hastayla rahatça ilgilenmeleri için bilgi ve görgü sağlanamamaktadır. Bu durum, hastane ve kliniklerde hemşirelerin sorumluluk üstlenerek çalışmalarını sonucu düzeltilebilir.

SONUÇLAR :

Soru cetvelleri, yanıtlar için gönderilen adresli ve pullu zarflarla postalanmıştır. Buna rağmen, ancak, Ege ve Hacettepe Üniversiteleri Psikiyatri Kürsü Başkanlarından yanıt alınmıştır.

Toplanan bilgilerden anlaşıldığına göre, ülkemizde, yurtiçi kuruluşlarda psikiyatrik eğitim görmüş hemşirelerin çalıştığı tek üniversite kuruluşu Hacettepe Üniversitesi Psikiyatri Kliniğidir. Ayrıca, Cerrahpaşa Tıp Fakültesi Psikiyatri Kliniğinde Bulgaristan'da psikiyatrik eğitimden geçmiş iki hemşire çalışmaktadır.

Hacettepe Üniversitesi Tıp Fakültesi Psikiyatri Kliniğinde, psikiyatrik eğitim görmüş 18 hemşire vardır. Bunlar Hacettepe Üniversitesi Yüksek Hemşirelik Okulu ve Hemşire Kolejinde, Psikiyatri, Psikopatoloji, Psikoloji öğretimi ve Psikiyatrik Hemşirelik konusunda ders ve uygulamalı eğitim görmüşlerdir. Adı geçen kurumlarda yetişip bu Üniversite dışında çalışan hemşire bulunmamaktadır.

İstanbul Üniversitesi Tıp Fakültesi Psikiyatri Kliniğinde, 3 yüksek hemşire, 6 lise düzeyi hemşire okulunu bitirmiş ve 6 da yardımcı hemşire olmak üzere 15 hemşire vardır. 9 hemşirenin bir psikiyatrik eğitimden geçtiği bildirilmiştir. Bu Klinikte 1979-80 yılında iki yarı yıllık bir mezuniyet sonrası psikiyatrik hemşirelik eğitime başlanması düşünülmektedir. Yukarıda verilen bilgilerin ülkemizdeki psikiyatrik hemşireliğin durumunu tümüyle yansıtmadığı bir gerçektir. Ancak, gönderilen soru cetvellerine verilen yanıtların azlığı, eğer bilemediğimiz bir neden yok ise, bu konuya ne denli önem verildiğinin bir göstergesi olarak alınabilir.

ÜLKEMİZDE PSIKİYATRİK HEMŞİRELİK ve GELECEĞİ KONUSUNDA DÜŞÜNCELER

Ülkemizdeki durumu daha sağlıklı yansıtabilmek için, Sağlık ve Sosyal Yardım Bakanlığı'na bağlı kuruluşlarda çalışan psikiyatrik hemşire, yardımcı hemşire sayısı ile psikiyatrik hemşirelik eğitimi için günümüzde ve ileride düşünülenleri kapsayan soruları içeren bir yazı, adı geçen Bakanlığa gönderilmiş ama her nedense bir yanıt alınamamıştır.

PSIKİYATRİK HEMŞİRELİK EĞİTİMİ NASIL OLMALIDIR :

Bu konuda batı ülkelerinde en az 40 yıllık bir bilgi birikimi olmuştur. Ackner¹ "Ruh hastalarına bakan hemşireler birtakım özel yetenekler edinmeli ve bunları edinebilmek için, belirli bazı kişilik özelliklerine sahip olmalı ve insan davranışının doğasını ve psikiyatrik bozuklukları kavrayabilmelidir" der.

Bilindiği gibi psikiyatrik hastanelerde yatmakta olan hastalar yalnız kendileri için yapılanlardan değil, söylenenlerden ve kendi bakımlarıyla uğraşanların onlar önündeki davranışlarından ve bu kişilerin kendilerine besledikleri duygulardan da etkilenirler². Bu nedenle psikiyatrik hemşirelerin eğitiminde bu konular üstünde özellikle durulmalıdır.

Hemşirelik eğitiminde, sağlam ve akılcı bir yaklaşımla, hemşirenin hasta bakımı konusunda kendine güven duyması sağlanmalı ve psikiyatrik hastadan çekinmek ve korkmak gibi ön yargılar ve bilgisizlik sonucu yerleşmiş duygu ve düşünceler, hastalarla hemşire birarada bulundurulularak giderilmelidir. Hemşirelik öğrencilerinin özenip benzemeğe çalışacağı ülküleştirilmiş bir hemşire tipi yaratılmalıdır. Toplum içinde hemşirelik mesleğine verilen önem ve saygınlığın artırılmasıyla hem hemşire adaylarının sayısı çoğaltılmalı hem de görevde olan hemşirelerin saygıdeğer ve toplumca yüceltilmiş bir iş yaptıkları duygu ve düşüncesi aşılmalıdır.

Hemşire eğitiminde hekimlerin yanında ve özellikle öğretmen ve yönetmen hemşirelerin yer alması sağlanmalı ve bunların yetiştirilmelerine ağırlık verilmelidir. Hemşirelik mesleğinin bağımsız bir meslek olarak gelişmesi gerçekleştirilmeli ve hemşire meslek kuruluşlarının, hemşire eğitiminin denetiminde, kamu yönetimi yanında söz sahibi olmaları sağlanmalıdır.

Bugün ülkemizdeki psikiyatrik hemşire yokluğu için yapılabilecekler :

- 1 — Özel olarak psikiyatri eğitime ağırlık verecek Psikiyatrik Hemşire Okulları kurulması,
- 2 — Şimdiki hemşire okul ve kolejlerini bitirmiş veya bitireceklere belirli yerlerde (Psikiyatrik Hastane ve Klinikler) ve belirli süre ve programı olan ek eğitimin verilmesi.

Bunlardan ikincisi daha küçük bir yatırımla ve kolaylıkla gerçekleştirilebilir. Ancak, ileride ayrı eğitim veren okulların açılması kanımızca kaçınılmaz olacaktır.

Psikiyatrik hemşirelik eğitiminde ele alınması gerekli başlıca konular: Psikiyatrik hastanın ve psikiyatrik hemşireliğin özellikleri, hastalarla konuşma, hasta bakımı ve bunun planlanması, gözlem, ruhsal hastalıkların nedenleri, psikiyatrik ekip içinde hemşirenin yeri, rolleri, öteki ekip üyeleriyle ilişkileri, davranış değerlendirilmesi, saldırgan davranış karşısında alınabilecek önlemler, ruhsal hastalıkların sıklığı, görüldüğü yaşlar, ruh sağlığı ve korunması, adli tıp ve psikiyatri'dir.

SORU CETVELİ ÖRNEĞİ

- 1 — Kliniğinizde psikiyatrik açıdan yetişmiş kaç hemşire çalışmaktadır?
- 2 — Kliniğinizde çalışmakta olan hemşireler için özel bir psikiyatrik eğitim yapılmakta mıdır?
Yapılıyorsa bu eğitimin süresi ve kapsadığı konular açısından ne gibi bir program uygulandığını belirtiniz.
Ayrıntılı bilgi varsa ayrıca gönderilmesini rica ederim?
- 3 — Özel olarak psikiyatrik açıdan hemşirelik eğitimi görmüş personelden kliniğinizden ayrılıp da başka yerlerde çalışmakta olanlar var mıdır? Varsa sayısını belirtiniz?
- 4 — Kliniğimize alınmadan önce özellikle psikiyatri üzerinde eğitim görmüş hemşire ve hemşire yardımcılarınızla hastabakıcılarınız var mıdır? Varsa sayısını belirtiniz?

KAYNAKLAR :

1. Ackner, B.: Handbook for the psychiatric nurse. Cassell. 1972
2. Kozma, M.: Mental Health Services in Developing Countries. W.H.O. Offset publication. No : 22, Ceneva. 1975.